

ЗМІЦНЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

© 2018 ЛИСЯК Л. В., ГРАБЧУК О. М.

УДК 336.14:352

Лисяк Л. В., Грабчук О. М.

Зміцнення бюджетного потенціалу місцевих бюджетів України в умовах фінансової децентралізації

Реальна фінансова децентралізація має сприяти зміцненню бюджетного потенціалу місцевих бюджетів як підґрунтя і необхідної умови соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень. Метою статті є аналіз бюджетного потенціалу в умовах фінансової децентралізації і визначення шляхів його зміцнення для розвитку регіонів України. Розглянуто економічну сутність і складові бюджетного потенціалу місцевих бюджетів. На сьогодні основою сучасної стратегії розвитку регіону має стати забезпечення умов щодо максимального використання наявного бюджетного потенціалу, який відіграє вирішальну роль у виконанні місцевими органами влади тих функцій і повноважень, які на них покладено відповідно до Конституції та законодавства України. Здійснено аналіз основних компонентів бюджетного потенціалу місцевих бюджетів та окреслено напрями їх найбільш повної реалізації. Розроблено рекомендації щодо зміцнення бюджетного потенціалу в умовах поглиблення фінансової (бюджетної) децентралізації.

Ключові слова: бюджет, бюджетний потенціал, податковий потенціал, податки, бюджетна децентралізація, резерви.

Табл.: 1. **Бібл.:** 17.

Лисяк Любов Валентинівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, Університет митної справи та фінансів (вул. Володимира Вернадського, 2/4, Дніпро, 49004, Україна)

E-mail: L_Lubov@ua.fm

Грабчук Оксана Миколаївна – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів, Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара (просп. Гагаріна, 72, Дніпро, 49010, Україна)

E-mail: OGrabchuk@ui.ua

УДК 336.14:352

UDC 336.14:352

Лысяк Л. В., Грабчук О. М. Укрепление бюджетного потенциала местных бюджетов Украины в условиях финансовой децентрализации

Реальная финансовая децентрализация должна способствовать укреплению бюджетного потенциала местных бюджетов как основы и необходимого условия социально-экономического развития административно-территориальных образований. Целью статьи является анализ бюджетного потенциала в условиях финансовой децентрализации и определение путей его укрепления для развития регионов Украины. Рассмотрены экономическая сущность и составляющие бюджетного потенциала местных бюджетов. На сегодняшний день основой современной стратегии развития региона должно стать создание условий для максимального использования имеющегося бюджетного потенциала, играющего решающую роль в выполнении местными органами власти тех функций и полномочий, которые на них возложены в соответствии с Конституцией и законодательством Украины. Осуществлен анализ основных компонентов бюджетного потенциала местных бюджетов, и намечены направления их наиболее полной реализации. Разработаны рекомендации по укреплению бюджетного потенциала в условиях углубления финансовой (бюджетной) децентрализации.

Ключевые слова: бюджет, бюджетный потенциал, налоговый потенциал, налоги, бюджетная децентрализация, резервы.

Табл.: 1. **Библ.:** 17.

Лысяк Любовь Валентиновна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой финансов, Университет таможенного дела и финансов (ул. Владимира Вернадского, 2/4, Днепр, 49004, Украина)

E-mail: L_Lubov@ua.fm

Грабчук Оксана Николаевна – доктор экономических наук, доцент, заведующий кафедрой финансов, Днепропетровский национальный университет им. Олеся Гончара (просп. Гагарина, 72, Днепр, 49010, Украина)

E-mail: OGrabchuk@ui.ua

Lysiak L. V., Hrabchuk O. M. Strengthening the Budgetary Potential of Local Budgets in Ukraine in the Context of Financial Decentralization

A real financial decentralization should contribute to strengthening the budgetary potential of local budgets as the basis and necessary condition for the socio-economic development of administrative-territorial entities. The aim of the article is to analyze the budgetary potential in the context of financial decentralization and identify ways of its strengthening for the development of regions of Ukraine. The economic essence and components of the budgetary potential of local budgets are considered. To date, the basis of a modern regional development strategy should be creating conditions for maximum use of the existing budgetary potential, which plays a decisive role in the performance by local authorities of the functions and powers assigned to them in accordance with the Constitution and Ukrainian legislation. The analysis of the main components of the budgetary potential of local budgets is carried out, and the directions for their realization in a greater degree are outlined. Recommendations for strengthening the budgetary potential in the context of deepening the financial (budgetary) decentralization are developed.

Keywords: budget, budgetary potential, tax potential, taxes, budgetary decentralization, reserves.

Tbl.: 1. **Bibl.:** 17.

Lysiak Liubov V. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of the Department of Finance, University of Customs and Finance (2/4 Volodymyra Vernadskoho Str., Dnipro, 49004, Ukraine)

E-mail: L_Lubov@ua.fm

Hrabchuk Oksana M. – Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Head of the Department of Finance, Oles Honchar Dnipro National University (72 Naharina Ave., Dnipro, 49010, Ukraine)

E-mail: OGrabchuk@ui.ua

Вступ. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується активним проведенням реформ за всіма напрямками економічної політики. Враховуючи, що рівень розвитку адміністративно-територіальних утворень значною мірою визначається його фінансовими можливостями, найбільшої значущості на сьогодні набула реформа децентралізації влади та місцевого самоврядування, вагоме місце у якій належить бюджетній децентралізації. Реальна бюджетна децентралізація має сприяти зміцненню бюджетного потенціалу місцевих бюджетів як підґрунтя і необхідної умови соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень. Необхідність зміцнення бюджетного потенціалу місцевих бюджетів актуалізує необхідність дослідження як його економічного змісту, так і можливості розширення потенційних можливостей місцевих бюджетів в умовах здійснюваної бюджетної реформи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки проблематика децентралізації взагалі та бюджетної децентралізації зокрема, виявлення недоліків і переваг їх впровадження стали предметом дослідження багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Так, питанням бюджетної децентралізації, її впливу на процеси соціально-економічного розвитку, аналізу стану бюджетної децентралізації в Україні та її зв'язку з розвитком регіонів, посиленню фінансової самостійності місцевих бюджетів присвячені праці Г. Волковського, Є. Котіної М. та М. Степури [3], Б. Карпінського та В. Григоренка [4], А. Лисяк та В. Хмельницької [5], А. Мельника та В. Дума [7], Ю. Пасічника [9], О. Портної [10], Н. Педченко, В. Стрілець [11], Я. Пушак [12], Ю. Радіонова [13], Н. Сабітової [16] та ін. Водночас питання зміцнення бюджетного потенціалу, впливу бюджетної децентралізації на бюджетний потенціал місцевих бюджетів висвітлено недостатньо. Потребують подальшого дослідження конкретизація економічної сутності бюджетного потенціалу, зміцнення його складових, задіяння резервів зміцнення та зміни щодо формування в умовах розширення фінансової самостійності місцевого самоврядування, поглиблення фінансової децентралізації.

Метою статті є аналіз бюджетного потенціалу місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації та визначення шляхів його зміцнення для розвитку регіонів України.

Виклад основного матеріалу. На думку вчених, «потенціал, що об'єднує в собі як просторові, так і тимчасові характеристики, концентрує одночасно три рівні зв'язків і відносин» [17]. При цьому перший рівень – результат миттєвого нагромадження системою сукупних властивостей, які зумовляють можливість її до функціонування та розвитку, а поняття «потенціал» набуває значення поняття «ресурс». Другий рівень розглядається авторами як такий, де реалізуються наявні реалізовані та нереалізовані можливості, а поняття «потенціал» відповідає поняттю «резерв». Третій рівень свідчить, що потенціал «орієнтується на майбутнє», містить елементи майбутнього розвитку та виступає «єдністю стійкого і мінливого станів» [17, с. 19]. Потенціал характеризується наявним станом системи, що обумовлена тісною взаємодією зазначених вище рівнів, які

у сукупності визначають рівень потенціалу, що відрізняє його від понять «ресурс» і «резерв» [17, с. 21].

Бюджетний потенціал є складовою більш загальної системи – фінансового потенціалу. Н. Сабітова використовує поняття «використовуваний» і «невикористовуваний» фінансовий потенціал [16]. Відповідно до цього підходу, використовуваний фінансовий потенціал ототожнюється з обсягом фінансових ресурсів, що відображаються у фінансовому балансі регіону, а невикористовувана частина фінансового потенціалу відноситься до тієї частини ресурсів, яка тільки може бути залучена в оборот протягом певного періоду часу.

Є. Балацький та О. Бойко бюджетний потенціал розглядають як оцінку можливостей надходжень максимального обсягу фінансових ресурсів до місцевого бюджету у майбутньому [1]. При цьому автори поняття «потенціал» у роботі розглядають як невикористані можливості податкових, неподаткових надходжень і коштів цільових фондів, розмір яких визначається розбіжністю між фактичним значенням та оптимальним рівнем.

Б. Карпінський та В. Григоренко під бюджетним потенціалом розуміють сукупність всіх економічних і нормативно-правових умов, що сприяють отриманню максимально можливих доходів бюджету для покриття нормативних витрат регіону [4]. Ю. Пасічник бюджетний потенціал тлумачить як реальні можливості максимального використання ресурсного потенціалу бюджетної системи [9, с. 149]. Таким чином, якщо Є. Балацький та О. Бойко основою бюджетного потенціалу вважають сукупність бюджетних коштів, то Б. Карпінський та В. Григоренко і Ю. Пасічник – сукупність наявних протягом визначеного періоду часу всіх видів ресурсів бюджетної системи (фінансові, трудові, майнові, нормативні, інформаційні). Останні автори розуміють бюджетний потенціал занадто широко, однак все ж залишають поза увагою додаткової потенційно доступні фінансові ресурси, або резерви. Тобто, це грошові кошти, які могли б бути акумульовані органами місцевого самоврядування за певних сприятливих умов. За різних інституційних умов ці резерви можуть бути різними. До потенційно доступних фінансових ресурсів територіальної громади окремі автори пропонують віднести [11, с. 32]: обсяг втрачених бюджетних коштів унаслідок нецільового, неефективного чи незаконного їх використання; обсяг капітальних інвестицій комунальних підприємств та інших суб'єктів господарювання адміністративно-територіальних одиниць територіальної громади, оскільки капітальні інвестиції є фінансовими ресурсами, що фактично вилучені з реального грошового обороту, і підприємство очікує в майбутньому отримати прибуток від їх здійснення; розмір втраченого прибутку, тобто фінансового результату комунальних підприємств та інших суб'єктів господарювання адміністративно-територіальних одиниць територіальної громади, що отримали збиток у результаті здійснення ними господарської діяльності.

На нашу думку, бюджетний потенціал місцевих бюджетів відображає здатність органів місцевого самоврядування акумулювати необхідну кількість фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку

певної території та населення [5]. Бюджетний потенціал як економічна категорія відображає особливу сферу фінансових (бюджетних) відносин щодо формування та використання фонду грошових коштів для надання суспільно-необхідних послуг органами влади та місцевого самоврядування на загальнодержавному та місцевому рівнях. Причому зміцнення бюджетного потенціалу місцевих бюджетів надає можливості покращення надання суспільних послуг на локальному рівні та за умови його найбільш ефективного використання – більш повного та якісного задоволення потреб населення певної території.

Безперечно, основою фінансового потенціалу адміністративнотериторіальної одиниці є бюджетний потенціал, який містить такі складові елементи: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом і надходження до цільових фондів. Окремі автори включають до цього переліку трансферти. Однак трансферти фактично є індикаторами незбалансованості бюджетного потенціалу або свідченням його неефективного чи неповного задіяння органами місцевого самоврядування. Основною базою формування основного елемента бюджетного потенціалу податкових надходжень є податковий потенціал адміністративнотериторіальної одиниці. Саме тому, на наш погляд, необхідно підкреслити, що першочергово за значущістю формування фінансових ресурсів у межах адміністративнотериторіальної одиниці потрібно розглядати податковий потенціал [5].

В умовах поглиблення фіскальної децентралізації відбувається розширення та зміцнення повноважень місцевого та регіонального самоврядування за рахунок формування місцевих бюджетів із отриманих податків і зборів. Фактично реалізується принцип наближення податків до їх платників, оскільки податки повинні витратитися там, де

вони були зібрані. При цьому органи місцевого самоврядування мають бути зацікавленими у збільшенні доходів місцевих бюджетів і найбільш повне і якісне надання суспільних послуг населенню.

Про підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, реалізації заходів щодо пошуку резервів їх наповнення та підвищення ефективності адміністрування податків і зборів свідчить зростання в 2017 р. надходжень до загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів). Якщо в 2016 р. вони склали 146,6 млрд грн, то в 2017 р. – 192,0 млрд грн, що більше від прогнозних показників Міністерства фінансів України на 21,3 млрд грн. Тобто в 2017 р. порівняно з 2016 р. надходження зросли на 45,4 млрд грн, або на 31 %. У цілому у загальній структурі доходів місцевих бюджетів частка неподаткових надходжень у середньому за аналізований період становить 5,6 %, доходи від операцій з капіталом – 0,7 %, трансферти – 58 %. Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті досягає майже 50 %, тобто органи місцевої влади мають у своєму розпорядженні вагомий фінансовий ресурс, щоб ним ефективно управляти та спрямовувати на розвиток громад (у відносинах з державою – 50/50) [2].

У процесі бюджетного реформування законодавчо стимулюється укрупнення місцевих бюджетів та створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ). В 2016 р. в Україні було створено 159 ОТГ, в 2017 р. – ще 207. Таким чином, загальна кількість в Україні ОТГ – 336. Надходження власних доходів місцевих бюджетів ОТГ в 2017 р. зросли на 87,0 % порівняно з 2016 р. (5,0 млрд грн) та склали 9,3 млрд грн (збільшення в 1,9 разу, або на 4,3 млрд грн).

В результаті бюджетної децентралізації відбулися зміни податкового потенціалу місцевих бюджетів (табл. 1).

Таблиця 1

Структура податкових надходжень місцевих бюджетів України, %

Показник	Роки							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017 план	2017 січень-жовтень, звіт	
Податкові надходження, всього, у тому числі:	100	100	100	100	100	100	100	
Податок на доходи фізичних осіб	71,1	70,8	71,6	55,9	53,8	54,9	48,9	
Акцизний податок				5,1	5,2	5,1	4,6	
Земельний податок та орендна плата	14,7	14,0	13,8	15,1	15,9	13,6	14,5	
Єдиний податок	5,6	7,3	8,5	11,2	11,7	11,1	10,7	
Екологічний податок	1,8	1,7	1,4	1,6	2,3	1,3	1,1	
Інші податки і збори	6,8	6,2	4,7	11,1	11,1	14,0	25,0	

Джерело: сформовано авторами на основі [2; 5; 6]

Дані таблиці свідчать, що попри спрямування частки податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) до державного бюджету, він залишається на позиції найвагомішої складової податкового потенціалу місцевих бюджетів. Розмір акцизного податку знижується внаслідок змін у законодавстві та ряду інших чинників. Його зниження свідчить про нестабільність і недостатність цього виду потенційного джерела доходів місцевих бюджетів.

Починаючи з 2015 р. стабільно зростає частка місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів. Якщо до початку реформування – в 2014 р. вона складала 9,2 % у структурі доходів місцевих бюджетів, то в 2015 р. внаслідок змін бюджетного і податкового законодавства – 27,5 %, і в 2016 р. – 28,8 %. Зростає і частка єдиного податку, який з 2011 р. включено до складу місцевих бюджетів. Досить вагому частку у структурі доходів міс-

цевих бюджетів займає земельний податок (до 2015 р. – плата за землю). Після різкого падіння в 2013 р. його частка збільшилася і коливається наступні два роки в межах 15 %, тому плановий показник цього податку на 2017 р. нам вважється дещо заниженим. Потенціал податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, на сьогодні повною мірою не реалізується внаслідок недоліків у його адмініструванні.

Для зміцнення податкового потенціалу, а отже, і бюджетного, необхідні дієві заходи щодо зниження тінізації економіки, яка за офіційними даними складає близько 38 % ВВП [14], так званої «заробітної плати в конвертах», адже рівень тінізації зарплат в країні сягнув 35 % [15].

Реформа адміністративно-територіального устрою, що супроводжується об'єднанням територіальних громад, засвідчила перші позитивні результати [2]. Як свідчить аналіз податкового потенціалу у розрізі податкових надходжень до місцевих бюджетів, процес бюджетної децентралізації, що здійснюється з 2015 р., супроводжується передачею значних фінансових ресурсів на рівень місцевих бюджетів. Так, зі 159 створених в Україні у 2015 р. об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) внаслідок децентралізації та змін бюджетного та податкового законодавства в 2016 р. відбулося зростання основних показників, що характеризують їх бюджетних потенціал: у 6,2 разу доходів бюджетів ОТГ (без урахування трансфертів з державного бюджету); у 3,1 разу власних доходів бюджетів ОТГ; у 3,2 разу власних доходів бюджетів ОТГ в розрахунку на одного жителя відповідної території; більше ніж у 4 рази залишків коштів загального фонду бюджетів ОТГ. В поточному році 34 бюджети ОТГ зі 159 є повністю збалансованими, тобто вони не отримують базової дотації, а 23 з них перераховують реверсну дотацію до державного бюджету.

Держава також збільшила обсяги надання державної бюджетної підтримки місцевим органам влади на розвиток громад і розбудову інфраструктури. Так, якщо у 2014 р. було передбачено регіонам з державного бюджету на підтримку соціально-економічного розвитку лише 0,5 млрд грн, то в 2016 р. обсяг коштів на реалізацію інфраструктурних проектів зріс майже на 7 млрд грн. За ці кошти було реалізовано 5904 проекти з підтримки місцевого та регіонального розвитку та 523 ОМС отримали кошти на проекти соціально-економічного розвитку [2]. В державному бюджеті в 2017 р. була передбачена субвенція на соціально-економічний розвиток окремих територій в розмірі 6,2 млрд грн, яка на підставі розпоряджень Кабінету Міністрів України розподілена між місцевими бюджетами та спрямована на реалізацію 10569 проектів розвитку.

Аналіз розподілу субвенцій на соціально-економічний розвиток територій свідчить, що найбільший їх розмір в 2016 р. отримали Вінницька, Дніпропетровська, Івано-Франківська та Харківська області. Станом на 1 січня 2018 р. обсяг загальної бюджетної підтримки всіх областей України склав 16,1 млрд грн, що більше у 32 рази порівняно з 2014 р.

Залишки коштів місцевих бюджетів міст обласного значення (станом на 1 грудня 2017 р.) становили 17,1 млрд грн, у тому числі загального фонду - 13,0 млрд

грн, із яких на казначейських рахунках – 7,3 млн грн, на депозитних рахунках в банківських установах – 5,7 млрд грн, що становить 43,8% від загальної суми залишків бюджетів міст обласного значення. У 2017 р. державна бюджетна підтримка для 366 ОТГ (створених в 2015–2016 рр.) в обсязі 1,5 млрд грн повністю була розподілена між місцевими бюджетами та перерахована їм в повному обсязі. За рахунок цих коштів громади впровадили 2046 інфраструктурних проекти.

Слід зазначити, що ОТГ ефективніше використовують наявний в їх розпорядженні ресурс, спрямовуючи кошти на розвиток територій, а не накопичуючи їх на депозитних рахунках у банках. Станом на 1 грудня 2017 р. залишки коштів на рахунках об'єднаних територіальних громад склали 3,8 млрд грн, у тому числі 0,5 млн грн – на депозитних рахунках.

Варто зазначити, що наявність достатніх ресурсів у місцевих бюджетах є запорукою того, що територіальна громада має можливість надавати більш якісні та більш різноманітні послуги мешканцям певної території, реалізовувати проекти розвитку (соціальні та інфраструктурні), створювати сприятливі умови для розвитку підприємництва, розробляти програми місцевого розвитку та фінансувати різні заходи для громади.

Фахівці Асоціації міст України дійшли висновку, що найбільш актуальними сучасними проблемами у сфері місцевих фінансів у контексті бюджетної децентралізації є: недостатня ефективність місцевих податків і зборів, недосконала система розподілу повноважень між державою та місцевим самоврядуванням; незабезпеченість делегованих повноважень; низька якість бюджетного планування; негнучка структура видатків [8]. Тому для поглиблення процесу децентралізації, її успішної реалізації необхідно реалізувати заходи, які б усували перелічені проблеми. Попри важливість всіх перелічених, найбільш актуальними вважаємо надання ще більшої самостійності органам місцевого самоврядування, зокрема у частині формування власних доходів шляхом впливу на розмір і ставки місцевих податків і зборів, дотримуючись принципу прозорості, залучення громади до вирішення таких питань. Вагомим значення набуває підготовка фахівців для ОТГ, надання їм кваліфікованих консультацій тощо.

Враховуючи, що реальний бюджетний потенціал тісно пов'язаний з номінальним бюджетним потенціалом через те, що відображає ступінь його фактичного використання, розбіжності між номінальним і реальним потенціалом є результатом впливу як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Серед останніх важливу роль відіграють якість і наукова обґрунтованість бюджетного планування та прогнозування та професіоналізм адміністрування бюджетних доходів [5].

Висновки. На доходи місцевих бюджетів впливають як макроекономічні чинники (динаміка ВВП, інфляційні процеси тощо), так і організаційні зусилля органів місцевого самоврядування та виконавчої влади щодо забезпечення їх надходжень. Ці зусилля необхідно спрямовувати на використання інструментів непрямої дії: підвищення ефективності управління земельними ресурсами, боротьба з безробіттям, підвищення частки неподаткових надходжень

(адміністративні штрафи за неналежне утримання прибудованих територій у приватному секторі, тривале зберігання будівельних матеріалів на вулицях біля садиб тощо). Також це стосується проведення заходів щодо сприяння розвитку підприємництва, пошуку нових перспективних регіональних проектів і залучення інвестиційних ресурсів для їх фінансування, більш раціонального використання ресурсного потенціалу регіону, зниження частки тіньової економіки. З метою удосконалення механізму формування та зміцнення бюджетного потенціалу місцевих бюджетів необхідно продовжувати процес підвищення ролі місцевих податків і зборів як джерела формування та зміцнення бюджетного потенціалу місцевих бюджетів і розширення прав органів місцевого самоврядування щодо їх впровадження, а також продовження пошуку шляхів більш обґрунтованого розподілу грошових потоків між державним і місцевими бюджетами.

Однією з проблем забезпечення доходами місцевих бюджетів довгий час залишається недостатнє використання потенційних резервів, адже лише за рахунок мінімізації такого явища, як тіньова економіка, в регіонах можливо додатково отримати доходи співставні з їх власними бюджетами. Вагомим резервом зростання податкових надходжень і зміцнення податкового потенціалу є зниження безробіття, підвищення рівня офіційної оплати праці, припинення масової міграції трудових ресурсів за кордон, розроблення механізму оподаткування доходів громадян України, які працюють за кордоном. Задіяння цих резервів має здійснюватися системно та послідовно в процесі реформування системи управління публічними фінансами, що сприятиме у середньостроковій перспективі зміцненню бюджетного потенціалу місцевих бюджетів. Водночас лише зміцнити бюджетний потенціал недостатньо. Важливо його ефективно та найбільш повно задіяти для стабільного соціально-економічного розвитку України на інноваційних засадах, що є перспективою подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балацький Є. О., Бойко А. О. Теоретичні підходи до визначення бюджетного потенціалу міста та основні засади його формування. *Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи Університету банків справи НБУ*. 2011. Вип. 1 (10), Ч. II. С. 212–216.
2. Децентралізація. Експерти підбили перші підсумки 2017 року // Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку і будівництва України. URL: <http://decentralization.gov.ua/news/8053>
3. Волковський Є. І., Котіна Г. М., Степура М. М. Бюджетний потенціал та потенціал бюджету території: методичні аспекти. *Проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 357–362. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_4_49
4. Карпінський Б. А., Григоренко В. О. Концепція оптимізованої системи управління фінансовим потенціалом території. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. № 3. С. 331–337.
5. Лисяк Л. В., Хмельницька В. Б. Бюджетний потенціал регіону: сучасний стан та проблеми зміцнення. *Вісник Львівської державної фінансової академії*. 2014. № 26. С. 62–70.

6. Моніторинг основних індикаторів бюджетної системи України. URL: http://www.ibser.org.ua/sites/default/files/2017_10_budget_new_ukr.pdf

7. Мельник Л. М., Дума В. Л. Сутність, природа та особливості формування бюджетного потенціалу на регіональному рівні. *Бізнес Інформ*. 2015. № 12. С. 276–281. URL: http://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-12_0-pages-276_281.pdf

8. Офіційний сайт Асоціації міст України. URL: <http://www.auc.org.ua/galuz/misceviHfinansy>

9. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : монографія. Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2005. 642 с.

10. Портна О. В. Формування та реалізація сукупного фінансового потенціалу України : монографія. Харків : ФОП Лібуркіна, 2017. 420 с.

11. Педченко Н. С., Стрілець В. Ю. Бюджетний потенціал регіону: оцінка та перспективи розвитку : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2014. 220 с.

12. Пушак Я. Я. Резерви підвищення забезпеченості дохідної частини місцевих бюджетів. *Вісник УБС НБУ*. 2011. № 1 (10). С. 29–33.

13. Радіонов Ю. Д. До питання формування та використання бюджетного потенціалу в контексті соціально-економічного розвитку України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2017. Вип. 2 (50). С. 36–45.

14. Рівень тіньової економіки у 2016 році склав 34 % від ВВП // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=12050356-85ef-4823-b243-0aa02c43a1a5&title=RivenTino%20voikonomikiU2016-RotsiSklav34-VidVvp>

15. Рева А. Уровень тенізації заробітної плати в Україні становить 35 %. URL: <https://ru.tsn.ua/.../zarplaty-v-konvertah-poluchayut-pochti-8-millionov-ukraincev-87>

16. Сабитова Н. М. О понятии финансового потенциала региона и методологии его оценки. *Финансы*. 2003. № 3. С. 63–65.

17. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 316 с.

REFERENCES

Balatskyi, Ye. O., and Boiko, A. O. "Teoretychni pidkhody do vyznachennia biudzhethnoho potentsialu mista ta osnovni zasady yoho formuvannia" [Theoretical approaches to determining the city's budget potential and the main principles of its formation]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho instytutu bankivskoi spravy Universytetu bankiv spravy NBU* vol. 2, no. 1 (10) (2011): 212-216.

"Detsentralizatsiia. Eksperty pidbyly pershi pidsumky 2017 roku" [Decentralization. The experts summed up the first results of 2017]. Ofitsiinyi sait Ministerstva rehionalnoho rozvytku i budivnytstva Ukrainy. <http://decentralization.gov.ua/news/8053>

Fedonin, O. S., Riepina, I. M., and Oleksiuk, O. I. *Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka* [Enterprise Potential: Formation and Evaluation]. Kyiv: KNEU, 2003.

Karpinskyi, B. A., and Hryhorenko, V. O. "Kontseptsiiia optyimizovanoi systemy upravlinnia finansovym potentsialom terytorii" [The concept of an optimized system for managing the financial potential of the territory]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 3 (2013): 331-337.

Lysiak, L. V., and Khmelnytska V. B. "Biudzhetniy potentsial rehionu: suchasnyi stan ta problemy zmitsnennia" [The budget potential of the region: the current state and problems of strengthening]. *Visnyk Lvivskoi derzhavnoi finansovoi akademii*, no. 26 (2014): 62-70.

"Monitorynh osnovnykh indyktoriv biudzhetnoi systemy Ukrainy" [Monitoring of the main indicators of the budgetary system of Ukraine]. http://www.ibser.org.ua/sites/default/files/2017_10_budget_new_ukr.pdf

Melnyk, L. M., and Duma, V. L. "Sutnist, pryroda ta osoblyvosti formuvannia biudzhetnoho potentsialu na rehionalnomu rivni" [The essence, nature and peculiarities of budget capacity building at the regional level]. *Biznes Inform*. 2015. http://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-12_0-pages-276_281.pdf

Ofitsiinyi sait Asotsiatsii mist Ukrainy. <http://www.auc.org.ua/galuz/misceviHfinansy>

Pasichnyk, Yu. V. *Biudzhetniy potentsial ekonomichnoho zrostantia v Ukraini* [The budget potential of economic growth in Ukraine]. Donetsk: TOV «Yuho-Vostok, Ltd», 2005.

Pedchenko, N. S., and Strilets, V. Yu. *Biudzhetniy potentsial rehionu: otsinka ta perspektyvy rozvytku* [The budget potential of the region: assessment and development prospects]. Poltava: PUET, 2014.

Portna, O. V. *Formuvannia ta realizatsiia sukupnoho finansovoho potentsialu Ukrainy* [Formation and realization of the aggregate financial potential of Ukraine]. Kharkiv: FOP Liburkina, 2017.

Pushak, Ya. Ya. "Rezervy pidvyshchennia zabezpechenosti dokhidnoi chastyny mistsevykh biudzhativ" [Reserves to increase the provision of revenue part of local budgets]. *Visnyk UBS NBU*, no. 1 (10) (2011): 29-33.

"Riven tinyovoi ekonomiky u 2016 rotsi sklav 34 % vid VVP" [The level of the shadow economy in 2016 amounted to 34 % of GDP]. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=12050356-85ef-4823-b243-0aa02c43a1a5&title=RivenTinovoiEkonomikiU2016-RotsiSklav34-VidVvp>

Radionov, Yu. D. "Do pytannia formuvannia ta vykorystannia biudzhetnoho potentsialu v konteksti sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy" [The question of the formation and use of budgetary potential in the context of socio-economic development of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriii Ekonomika*, no. 2 (50) (2017): 36-45.

Reva, A. "Uroven tenizatsii zarabotnoy platy v Ukraine sostavlyayet 35 %" [The level of shadowing wages in Ukraine is 35 %]. <https://ru.tsn.ua/.../zarplaty-v-konvertah-poluchayut-pochti-8-millionov-ukraincev-87>

Sabitova, N. M. "O ponyatii finansovogo potentsiala regiona i metodologii yego otsenki" [On the concept of the financial potential of the region and the methodology for its evaluation]. *Finansy*, no. 3 (2003): 63-65.

Volkovskyi, Ye. I., Kotina, H. M., and Stepura, M. M. "Biudzhetniy potentsial ta potentsial biudzhetu terytorii: metodychni aspekty" [Budget potential and potential of the territory budget: methodical aspects]. *Problemy ekonomiky*. 2014. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_4_49

————— ■